

Amerikanska synpunkter på fosterbarnsverksamhet

Av kurator *Gudrun Wallgren*, Stockholm.¹⁾

De senaste årtiondenas rön på det barnpsykiatriska området har vidgat kännedomen om vad en skilsmässa mor—barn innebär och har ökat förståelsen för de omständigheter som är av betydelse när det gäller att göra fosterhemsplaceringen till en behandlingsåtgärd av verkligt värde. Det kan därför vara av intresse att ta del av hur man i USA har försökt tillgodogöra sig dessa lärdomar.

Som alltid när det gäller amerikanska förhållanden måste man vara försiktig med generaliseringar. Lagar och förordningar liksom arbetsmetoder varierar från stat till stat och även från plats till plats. Här skall heller inte talas om organisation, lagstiftning eller de resurser som står till förfogande när det gäller fosterbarnsverksamheten. Snarare kommer framställningen att beröra riktlinjerna för fosterbarnsvården såsom dessa kommer till uttryck i undervisningen för blivande socialarbetare och i den aktuella amerikanska litteraturen på detta område.

Metodik

Man utgår från att fosterbarnsverksamheten — liksom allt annat yrkesmässigt utfört socialt arbete — är baserad på en riktigt genomtänkt metodik, det som amerikanerna kallar casework och som vi översätter till socialvårdsmetodik. I korthet innebär ju denna metodik att själva arbetsprocessen uppdelas i vissa moment; utredningen, den psyko-sociala diagnosen och behandlingen. Den psyko-sociala diagnosen innebär då en bedömning av själva problemet och dess orsaker och av den person det gäller. I casework tillmätes som bekant själva kontakten mellan socialarbetare och klient en avgörande betydelse och denna kontakt räknas som det väsentligaste hjälpmedlet vid sidan av det materiella stöd som ges.

I enlighet med detta metodiska tänkande vill man få en uppfattning om det aktuella problemet samt en diagnostisk bild av barnet, dess föräldrar och av fosterföräldrarna. Vidare innebär det att bygga upp en sådan kontakt med alla tre kategorierna att placeringen verkligen kan bli en konstruktiv åtgärd. Hur går man då lämpligast tillväga?

"Intake-utredningen"

Den första kontakten i ett amerikanskt fosterbarnsfall kallas "intake-utredningen". Man vill få en uppfattning av föräldrarna som uppfostrare och individer. Vad vill de och vad hoppas de att få ut av en fosterhemsplacering för sin egen och barnets del? Den diagnostiska bilden av föräldrarna kan man belysa genom kännedom om hur de tidigare klarat sig i livet, deras förmåga att ta motgångar och besvikelser, att etablera sociala kontakter, att ta ansvar m. m. När det gäller att lära känna barnet är uppgifter om utveckling, relationer till syskon och kamrater, sysselsättningar, skolsituation m. m. av värde. Man vill ha reda på hur kontakten mellan föräldrar och barn har varit och vad det finns för positiva och negativa faktorer i deras inbördes relationer. För många föräldrar kan det vara svårt att ge en verklighetstrogen uppfattning av barnet. Orsaken kan vara att de känner sig tvingade att redovisa de misstag de begått i uppfostran av barnet eller att de har ett behov att överdriva barnets beteende för att rättfärdiga en placering av det.

En viktig frågeställning är om barnet skall flyttas från hemmet överhuvud taget och vad en förflyttning kan komma att innebära för det. Finns det andra lösningar på de aktuella svårigheterna som bättre skulle kunna tillgodose barnets och föräldrarnas behov?

¹⁾ Barnpsykiatriska avdelningen, Karolinska Sjukhuset.

Socialarbetaren avrådes från direkta frågor och föräldrarna uppmuntras att spontant lämna upplysningar om vad de väntar sig av den sociala byrån. Om socialarbetaren börjar med att berätta vad byrån kan erbjuda så kommer man sällan åt de förhoppningar och fantasier som föräldrarna kanske hyser och som senare kan inverka på deras möjligheter att realistiskt acceptera vad som kan göras för att hjälpa dem. Som nästa steg följer därför en framställning av de resurser som står till buds och att hjälpa föräldrarna att värdera de olika möjligheterna.

Ett viktigt moment i denna utredning är att få föräldrarna att förstå det ansvar de själva har för sitt barns placering och vad en sådan placering i realiteten innebär. Här tar man då upp saker som betalningen för barnets vistelse i fosterhemmet, besök av föräldrarna och vikten av att föräldrarna förbereder barnet på varför placering är nödvändig. I detta föräldrarnas ansvar ingår att tänka längre än till den önskade placeringen så att man redan från första stund även diskuterar placeringens upphörande.

Kanske behövs det mer än ett samtal innan föräldrarna kan komma till klarhet om hur det bäst skall ordnas för barnet. Under alla förhållanden är det vid detta första samtal som grunden läggs till den fortsatta kontakt socialarbetaren medvetet försöker bygga upp. Ibland kan denna kontakt naturligtvis försvåras av att det gäller en placering som påtvingats föräldrarna genom myndigheternas försorg. Överhuvud taget ger sig den amerikanska socialarbetaren mycket mer tid än vad vi är vana vid när det gäller att lära känna just barnets föräldrar. Man räknar också t. ex. mycket mindre med katastroffall än vad vi gör. Har ett barn påvisats befinna sig i en skadlig miljö och behöver placeras anser man inte fördelarna av en omedelbar förflyttning uppväga de nackdelar det innebär att inte lära känna barnet och dess föräldrar så att förutsättningar skapas för ett riktigt placeringsförfarande. Grunden till en lyckad fosterhemsplacering ligger ju till stor del i det omsorgsfulla förberedande arbetet.

I dessa förberedelser ingår att hjälpa föräldrarna att tala om för barnet vad som förestår. Ibland kanske inte barnet tror vad föräldrarna säger därför att det så ofta hotats med att skickas hemifrån. Samtidigt bör föräldrarna förbereda barnet på mötet med socialarbetaren. För att socialarbetaren skall kunna lära känna barnet har hon oftast i sitt rum leksaker, spel, kriter och målargrejer för barn i olika åldrar. För att barnet inte skall få känslan av att det är socialarbetaren som tar barnet ifrån föräldrarna är det ofta bäst att föräldrarna kommer med barnet till den sociala byrån för den första kontakten. Om mötet första gången sker i hemmet är det risk för att barnet upplever socialarbetaren på ett negativt sätt, vilket i sin tur kommer att försvåra kontakten med barnet och göra det mindre lätt att senare hjälpa det att lämna sina föräldrar.

Vid dessa kontakter med barnet är det viktigt att få fram barnets reaktioner på att det skall lämna det egna hemmet. En hel del barn kommer naturligtvis att visa hur förtvivlade och ledsna de är att inte få vara kvar hos föräldrarna. Andra barn kommer kanske att tycka att det är skönt att komma hemifrån därför att de farit så illa. Barnet bör känna att socialarbetaren förstår dess känslor och accepterar dem och är angelägen att hjälpa på bästa sätt.

Helst bör man inte berätta om vad livet i fosterhemmet innebär förrän barnet fått lufta sina känslor rörande den förestående skilsmässan från föräldrarna. Det är också bra att få fram barnets frågeställningar om vad en fosterhemsplacering innebär så att man i förväg kan rätta till missuppfattningar och felaktiga förväntningar.

Den svåraste frågan att besvara är i allmänhet när barnet får komma tillbaka hem. I bästa fall kan "intake-samtalet" ha gett besked om detta. Rör det sig om en mycket temporär placering skall naturligtvis barnet få reda på detta. I andra fall får man säga som det är, att man hoppas att barnet kan få komma tillbaka efter en tid men att man inte vet hur länge det kan dröja, att det mycket beror på hur mamma och pappa kan ord-

na upp sin situation. Rör det sig om en permanent placering bör detta komma fram så småningom.

Det är en fördel om beskrivningen av fosterhemmet kan göras separat för föräldrarna och barnet. Var och en kan då mera fritt visa sina känslor och framför allt är risken mindre att föräldrarna ger barnet förutfattade meningar rörande det tilltänkta fosterhemmet, något som annars lätt kan hända p. g. a. deras egna eventuella skuld-känslor eller rivalitetskänslor. Oftast talar man med föräldrarna först så framt det inte gäller en tonåring och föräldrarna uppmanas att ej nämna något till barnet förrän socialarbetaren själv fått tillfälle att göra det.

Barnets förflyttning till fosterhemmet

När det blir dags för barnet att träffa fostermodern — framför allt om det gäller barn under 6 års ålder — är det bra om mötet kan äga rum på en plats där barnet känner sig hemma. Byrån är ofta bäst därvidlag därför att barnet lekt och haft roligt där. Om möjligt bör föräldrarna vara närvarande vid ett möte mellan barnet och fostermodern före placeringen, så att inte alla gamla band klipps av innan barnet hunnit få en ny anknytning. Det är också här som socialarbetarens kontakt blir så betydelsefull. Hon är ju den som känner både föräldrarna och fosterföräldrarna, hon har tidigare talat med barnet om det nya hemmet och genom sin närvaro kan hon stödja och hjälpa barnet och i någon mån överbrygga det känslomässiga svealget mellan de egna föräldrarna och de okända fosterföräldrarna.

De metoder som här ovan skildrats kan också ha en annan fördel. Alltför ofta blir mötet med fosterfamiljen beroende på de biologiska föräldrarnas eget initiativ och detta först sedan placeringen kommit till stånd. Många föräldrar behöver socialarbetarens stöd och ibland även formella introduktion till fosterfamiljen framför allt i de fall där de känner sig mindervärdiga därför att någon annan måste ta hand om deras barn. En kontakt mellan de biologiska föräldrarna och fosterföräldrarna kan innebära att de förra har större möjligheter att stödja sitt barn när det

gäller själva placeringen. Rör det sig om föräldrar som under alla omständigheter skulle vara negativa och anse fosterhemmet och fosterföräldrarna ej acceptabla är ett dylikt förfaringssätt naturligtvis olämpligt.

När barnets förflyttning till fosterhemmet blir aktuell är det betydelsefullt att föräldrarna även nu medverkar i största möjliga utsträckning. Eftersom man är angelägen om att hos barnet bibehålla uppfattningen om den sociala byrån och socialarbetaren som "neutrala" föreslår vissa amerikanska författare att föräldrarna bör komma med barnet till byrån. På så sätt undviker socialarbetaren att uppträda som den som tar barnet ifrån föräldrarna.

Bör barnet besöka fosterföräldrarna före den definitiva placeringen? Ställningstagandet beror här på olika faktorer, bl. a. på den betydelse det kan ha för barnet och hur stort behov detta har av att så småningom vänja sig vid fosterhemmet. Mycket hänger på barnets ålder, på dess psykiska struktur, hur pass ångestfyllt det är etc. För vissa barn kan ett förberedande möte innebära ökad spänning och rädsla och i sådana fall är det bättre med en definitiv placering från början.

Utredningen rörande fosterhemmet

Utredningen om fosterhemmet omfattar naturligtvis alla de fakta och upplysningar som också alltid ingår i en svensk fosterhemsutredning. Men den innehåller även frågor rörande motivet till att hemmet vill ha ett fosterbarn. Även i detta fall är det viktigt att först få en uppfattning om de förväntningar och förutfattade meningar som fosterföräldrarna kan ha rörande vården av ett fosterbarn. Vilken roll har de tänkt sig att barnet skall spela i familjen? Rör det sig enbart om en skolinackordering eller är det en önskan om en lekkamrat? Eller skall det ersätta det barn som de själva velat ha men aldrig fått? Varför just nu? Vad anser resten av familjen om förslaget att ta ett fosterbarn? Här rekommenderar man i allmänhet samtal med varje familjemedlem separat.

Det är också viktigt att klarlägga vad foster-

föräldrarna känslomässigt väntar sig av barnet, vad de har för planer beträffande dess framtid och hur de ser det i relation till dess egen familj. Har fosterföräldrarna möjlighet att komma fram med sina funderingar innan man ger faktiska upplysningar om det barn som närmast kan komma ifråga finns det mycket bättre förutsättningar för att de verkligen skall ha klart för sig vad det är socialarbetaren talar om. Riskerna blir då mindre för att de senare känner sig besvikna och upptäcker att deras förväntningar ej stämde med verkligheten.

Formulär för utfrågning avråder man starkt ifrån och betonar hur väsentligt det är att man får föräldrarnas spontana medverkan när det gäller att tala om sig själva. Det är ju inte heller bara fakta man vill utröna utan också i minst lika hög grad deras attityder och känslor.

På samma sätt som man försöker bilda sig en diagnostisk bild av barnet och dess föräldrar är man angelägen om att få en uppfattning om hurdana fosterföräldrarna är som människor. Vilka är deras resurser och hur har dessa utnyttjats tidigare i livet, hurdan är "balansen" inom familjen o. s. v. Här gäller det naturligtvis samtidigt att rent spekulativt försöka tänka igenom vad just den tilltänkta fostermodern har för speciella resurser för sin nya uppgift.

Fosterföräldrarnas förutsättningar att ta vård om barn får man ibland en uppfattning om genom att låta dem tala om sin egen barndom, om sina egna barn och ev. problem med dem. Ibland kan deras reaktioner på ett hypotetiskt problem vara upplysande. Fosterföräldrarna får t. ex. reda på att många av de barn som placeras i fosterhem kommer från trassliga miljöer där de ofta lämnats vind för våg och där deras beteende bl. a. utmärks av svordomar i en ganska chockerande utsträckning. "Hur skulle Ni känna det om Ni finge ett sådant barn placerat hos Er?" är en fråga som ofta ställs i sådana sammanhang därför att svaret vanligen är mycket mer upplysande än om man skulle fråga "hur skulle Ni då bära Er åt?". Den senare frågan inger dessutom den felaktiga föreställningen att det finns exakta regler att handla efter.

Att fosterbarnen har föräldrar som de är bundna vid och att dessa kanske rätt oförberett kan komma på besök eller vilja ha hem sina barn, är fakta som fosterföräldrarna måste få inpräntat i sig. Här är det också viktigt att komma underfund med fosterföräldrarnas reaktioner inför föräldrar som ej kan reda upp sin situation och som därför lämnar bort sitt barn. Skulle de tilltänkta fosterföräldrarna ställa sig oförstående trots socialarbetarens förklaringar till vad som ligger bakom föräldrarnas behov att placera barnet ifrågasätts deras möjlighet att acceptera ett "främmande" barn på rätt sätt.

Som nämnts är motivet att ta ett fosterbarn också upplysande. Här anser man i Amerika att även neurotiska motiv inte nödvändigtvis måste innebära något negativt under förutsättning att man väljer ut ett fosterbarn vars behov fosterföräldrarna kan fylla. Sådana fosterhem kan vara till nytta endast i begränsad utsträckning men till utomordentligt stor hjälp i speciella fall.

Ett godkänt fosterhem är inte heller godkänt för alla barn utan det måste alltid bli fråga om ett urval grundat på den diagnostiska bild man gjort sig av barnet och fosterföräldrarna. Sålunda kan t. ex. ett strikt ordentligt hem rekommenderas antingen för det prydliga fogliga barnet eller dess motsats, det barn som behöver ordentlig övervakning. En mycket tillgiven och känslovarm familj kanske passar bäst för det känslomässigt uthungrade barnet, som behöver påtagliga bevis på kärlek innan det "kan ge tillbaka". På samma sätt finns det ju fostermödrar som är utmärkta för spädbarn men som omöjligt klarar av tonåringar.

När det blir dags att ge de faktiska upplysningarna rörande det speciella barnet bör detta ske så fullständigt som möjligt. Det är dock klokt att vänta med att ge förklaringar till barnets beteende tills man sett hur fosterföräldrarna reagerar inför vad de får höra. De bör få tillfälle att visa ev. tvekan och osäkerhet och bör uppmanas att berätta om de förutfattade meningar och andra slags reaktioner som beskrivningen manat fram. Barnets bakgrund och uppväxtförhållanden ges fosterföräldrarna "i urval"

men tillräckligt för att dessa skall kunna förstå barnets beteende i den nya situationen.

Fosterföräldrarna förbereds också på de speciella problem som barnet kan komma att bereda dem men också både på "smekmånadsperioden" — den första tiden då barnet uppför sig väl för att göra alla glada och sig själv omtyckt — och "utprövningsperioden" då barnet söker finna ut hur stor frihet det kan ta sig.

Ett annat område som fosterföräldrarna behöver hjälp och stöd med är kontakten mellan barnet och dess biologiska föräldrar. Det är betydelsefullt att fosterfamiljen respekterar barnets band till den egna familjen, hur försumlig eller olämplig denna än kan ha varit. Socialarbetarens uppgift blir därför här ofta att hjälpa fosterföräldrarna att förstå och acceptera barnets längtan efter den egna familjen. Men i uppgiften ingår också att vara den som praktiskt ordnar med besöken för att undvika konflikter. Om föräldrarnas besök för med sig att barnet blir mycket upprört kan det vara klokare att fosterföräldrarna är närvarande eller också att förlägga besöken till den sociala byrån. Så långt som möjligt bör dock fosterfamiljen hjälpas att acceptera föräldrarna i sitt eget hem därför att barnet då också kommer att känna sig mer accepterat. Risken är annars att det blir en lojalitetskonflikt för barnet som kan resultera i motstånd mot fosterföräldrarna.

Socialarbetarens kontakt med fosterföräldrarna sedan barnet placerats

På samma sätt som en målmedvetet uppbyggd relation är väsentlig för socialarbetarens arbete med barnet och barnets föräldrar tillmätas relationen mellan socialarbetaren och fosterföräldrarna en stor betydelse. Relationen har dock en annan innebörd — tonvikten ligger här på handledandet och fostermodern är delvis en medarbetare.

I början av barnets vistelse i fosterhemmet är det helt naturligt viktigt med intensivare kontakt mellan socialarbetaren och fosterfamiljen. I fortsättningen varierar den hjälp socialarbetaren kan ge fosterföräldrarna med de senares behov, med

fosterföräldrarnas samarbetsvilja och socialarbetarens egen skicklighet. I allmänhet blir det fråga om en viss rådgivning där då socialarbetaren har en ovärderlig hjälp av sin kännedom om barnet och av fosterföräldrarna. Ibland kan hjälpen bestå av mer s. k. dynamiskt stödjande kontakt, när t. ex. en fostermor har svårt att visa rimlig fasthet och bestämdhet mot barnet därför att hennes egna underliggande skuld känslor gör att hon känner sig som enbart bestraffande i stället för konstruktiv i sin behandling.

Eftersom socialarbetaren håller kontakt med barnet även i fortsättningen ganska regelbundet, kommer inte detta att innebära vissa påfrestningar i relationen mellan socialarbetaren och fostermodern? Man kan kanske misstänka att fostermodern känner sig obehagligt berörd av vad barnet kan anförtro socialarbetaren. Genom att generalisera och genom att identifiera sig med fostermodern kan dock socialarbetaren få henne att ej känna sig kritiserad när hon begär miss-tag. Fostermodern måste ju också få känna att de 24 timmar per dygn barnet tillbringar i fosterhemmet är betydligt mer viktiga än den kanske enda gång i veckan det är tillsammans med socialarbetaren.

Fostermodern är naturligtvis den som köper kläder, ordnar med barnets skolgång, kontaktar läkare etc. — Inom parentes kan nämnas att man ifrågasätter riktigheten av att barnet kommer färdigutrustat till fosterhemmet. Att gå och handla tillsammans kan underlätta kontakten och motverkar alla idéer från barnets sida att fostermodern kanske inte vill ge det någonting.

Socialarbetarens kontakt med barnet under fosterhemsvistelsen

Förutsättningen för att placeringen skall bli konstruktiv är ett riktigt utfört arbete inte bara när det gäller förflyttningen utan också under själva placeringsperioden. Därför bör den direkta kontakten med barnet utgöra den största delen av socialarbetarens aktivitet sedan placeringen kommit till stånd.

Detta arbete innebär mycket av det vi inlägger i begreppet fosterbarnsinspektion, alltså övervak-

ning rörande barnets vård i hemmet, dess uppfostran m. m. Det direkta arbetet med barnet är nödvändigt för att hjälpa det komma över tidigare och aktuella konflikter. Den kanske smärtsamma separationen från hemmet, misstro mot människor och fasthållandet av alla band med det förflutna är förhållanden som kan göra det omöjligt för barnet att tillgodogöra sig vistelsen i fosterhemmet om det inte får hjälp att bearbeta dessa problem.

Även inom ett annat område behöver barnet hjälp. Det behöver hjälp med sina ofta förvirrade begrepp rörande orsakerna till förflyttningen till ett nytt hem, med hur det upplever sig själv som fosterbarn, med den lojalitetskonflikt som kanske uppstår efter någon tids vistelse.

Socialarbetaren bör vara den som barnet kan förlita sig på och få stöd ifrån. Samtidigt som hon försöker vara en bro mellan barnets gamla och nya tillvaro måste hon också hjälpa barnet med de attityder som det kanske p. g. a. tidigare negativa erfarenheter lagt sig till med så att barnet kan våga skapa nya kontakter.

Vad har nu socialarbetaren för förutsättningar att hjälpa fosterbarnet i detta avseende? I många amerikanska socialarbeters utbildning ingår att under handledning ha en mer eller mindre långvarig kontakt med ett eller flera barn och därvid ingår då också i allmänhet möjligheter till barnpsykiatriska konsultationer. En yrkesmässig kontakt förutsätter mer än vänlighet och intresse för att verkligen göra nytta. Den måste ta i beräkningen barnets speciella behov och möta det på den punkt i dess emotionella utveckling där det befinner sig. Vad som kanske är av mest hjälp för barnet på detta tidiga stadium — vid sidan av att man visar förståelse och acceptering av barnets känslor — är en ärlig förklaring inom gränserna för den aktuella verkligheten av skälen till placeringen.

Men den fråga som många ställer sig lyder: Kan då inte dessa uppgifter att hjälpa fosterbarnet handhas av t. ex. en rådgivningsbyrå? Fosterbarnets livssituation är emellertid så unik i sitt slag att just den socialarbetare som haft hand om dess placering har mycket större förutsätt-

ningar att ge barnet den hjälp som krävs när det gäller de emotionella svårigheterna. En stark relation till barnet är en förutsättning för att man skall kunna gå in på de djupare och mer detaljerade förklaringarna rörande barnets egen familjesituation.

Vare sig föräldrarna håller kontakt med barnet regelbundet eller mer sporadiskt så är en direkt kontakt med dem av stor betydelse. Barnet känner sig inte accepterat av socialarbetaren om inte denne också accepterar barnets föräldrar. Barnets intryck av att dess föräldrar skiljer sig från andra ger det en stark känsla av social mindrevärdighet vid sidan av den rent personliga mindrevärdighet barnet upplever därigenom att föräldrarna förskjutit det och inte vill ha det hos sig. Socialarbetaren kan dämpa dessa känslor genom att på ett konkret sätt visa, helst i barnets närvaro, att hon accepterar föräldrarna.

Socialarbetarens kontakt med de biologiska föräldrarna sedan barnet placerats

Liksom hos oss har det tills för ett par år sedan i Amerika utförts mycket litet arbete med de biologiska föräldrarna till fosterbarn. Toge inte föräldrarna själva initiativet så existerade det inte någon kontakt. De senare årens erfarenhet har dock visat att en mer positiv och yrkesmässig kontakt med föräldrarna är en nödvändig förutsättning, inte bara för att vidmakthålla en meningsfull placering utan också i sig själv för det direkta värde det har för barnet och för föräldrarna.

Men också i denna kontakt utgår man från den diagnostiska bilden av föräldrarna. Många föräldrar tycks t. ex. direkt ointresserade av sina barn därför att de inte har tillräckligt med "jagstyrka" eller psykisk energi för att planera för det, varken före eller efter placeringen och därför inte låter sig bearbetas. Det går däremot lättare att få dem att engagera sig om de känner att de gör detta också för sin egen skull, att man vill hjälpa dem både som individer och föräldrar. Kontakten med föräldrarna kan gå ut på att

stödja dem fastän de kanske även i fortsättningen kommer att vara oförmögna att ta hand om sitt barn. Eller det kan gälla att hjälpa föräldrar som tidigare kunnat fylla sin uppgift att återvinna sin förmåga härvidlag.

Barnets kontakt med de biologiska föräldrarna under fosterhemsvistelsen

Rörande den ständigt återkommande frågeställningen om kontakten mellan föräldrarna och barnet kan det sägas att kontakt med familjemedlemmarna anses befogad även i de fall då den kanske inte har ett uteslutande gynnsamt inflytande. Barnets längtan efter föräldrarna håller i sig, oberoende av hurudana föräldrar det är fråga om. Ofta tror man att barnet glömt föräldrarna i varje fall inte längtar efter dem därför att det inte frågar efter dem. Det är säkert oftast ett misstag, de behöver hjälp för att kunna ge uttryck för sin undran, oro och längtan.

Även om föräldrarnas besök kanske inte är skadligt för barnet så kan det dock vara nog så problematiskt för fosterföräldrarna. Det anses då vara bra att föreslå att föräldrarna träffar barnet utanför fosterhemmet så att direkt kontakt undviks mellan föräldrarna och fosterfamiljen.

Om man lämnar åt sidan den mer negativa aspekten så finns det ett absolut värde i kontakten mellan föräldrar och barn så till vida som föräldrarna känner sig mindre misslyckade och mindre berövade barnet även om de ej kan fungera som "heltidsföräldrar". För barnet måste ju det faktum att föräldrarna finns i livet men inte bryr sig om det innebära något mycket smärtsamt.

I de fall där det inte kan bli fråga om att återvända till det riktiga hemmet är det nödvändigt att hjälpa barnet att foga ihop de olika delarna i dess liv till ett helt. Man frestas ofta att tro att barnet har möjlighet att bättre slå rot i en miljö om man minskar eller försöker klippa av banden med det förflutna. Psykologiskt sett är detta dock oriktigt. Eftersom banden med det förflutna engagerar så mycket av barnets känslor så upphör de inte bara därför att barnet inte har någon

kontakt med sitt gamla hem. Trängs dessa känslor tillbaka så kommer en stor del värdefull psykisk energi att gå förlorad på bekostnad av barnets personlighetsutveckling.

Placeringens upphörande

När barnets vistelse i fosterhemmet skall upphöra blir det aktuellt med att förbereda såväl barnet som familjen på dess återkomst. Med skäl kan nog sägas att detta är ett område som man alltför mycket försummat också här hos oss. Så oändligt mycket hänger på den förberedelse som görs för att återföreningen skall ske så smidigt som möjligt och bli konstruktiv för alla berörda parter. En hel del arbete blir också nödvändigt med fosterföräldrarna för att dessa skall kunna släppa barnet ifrån sig utan alltför stora känslomässiga omvälvningar. Ett par veckor till ett par månader kan det ta att "genomarbета" barnets återvändande till den egna familjen.

Om föräldrarnas begäran om hemtagning kommer mycket överrumplande bör man försöka få dessa att förstå hur viktigt det är med en förberedelse tid både för barnet och dem själva. Detta kan förklaras med att även om barnet längtar hem så behöver det hjälp med att skiljas från sin senaste miljö då det annars finns risk för att det kommer att sakna mycket det hunnit vänja sig vid och därför kommer att känna sig så främmande och rastlös hemma att det kan bli svårt att handskas med.

Ävenledes bör föräldrarna få klart för sig att de också behöver tid för att "smälta" sina nya erfarenheter av vad slag dessa må vara och att de därefter kommer att vara mer i stånd att ta ansvaret så småningom.

När det ges tid att förbereda barnet bör dess känslor rörande placeringen ha färdigventilerats innan något sagts om återvändandet. Barnet bör i allmänhet inte ha reda på att det skall återvända hem förrän cirka 4 veckor i förväg. Ångesten och väntan inför det förestående kan annars lätt bli för svår.

Barnets reaktioner visar sig ofta först som en hel del motstridiga känslor. En del kan uppvisa

tecken på ångest och depression eller aggressivitet. Det är då viktigt att det känner förståelse från socialarbetarens sida. Besvikelsen över att överhuvud taget ha skickats bort, osäkerheten — det som hänt en gång kan hända en gång till — är känslor som ofta förekommer.

Även på ett annat område kommer ofta barnets ambivalens till uttryck. Att lämna sina nya vänner, lärare etc. och bryta de nya banden vid ett återvändande hem kan också leda till nedstämdhet. Det är viktigt att socialarbetaren visar sig acceptera dessa känslor så att barnet inte upplever sig som illojalt mot sin familj utan känner att det är naturligt att man är både glad och ledsen på en gång. En del av barnets ångest bottnar i rädsla för vad som skall komma att hända framför allt om tidigare minnen ej räcker till för att lugna barnet. Det får inte återvända hem med en förskönad eller förfalskad bild av det ursprungliga hem det lämnade.

Arbetet med föräldrarna bör här bl. a. omfatta uppgiften att minska deras skuld-känslor över att ha sänt bort sitt barn — alltså en fortsatt bearbetning av ifrågakvarande svårigheter — och att minska deras rädsla inför återseendet. Helt naturligt hyser föräldrarna liksom barnet motstridiga känslor i en sådan situation.

Barnets återförening med föräldrarna bör alltså ske så småningom. Barnet bör på detta sätt få känna tryggheten av att ha fosterhemmet som en förankring medan det vänjer sig att leva ihop med sina egna föräldrar. Rekommenderas kan alltså först ett par timmars besök, senare över natten och sist weekendar. På så sätt får barnet möjlighet att så småningom vänja sig vid de förändringar som kan ha ägt rum i hemmet under bortovaron, t. ex. på grund av att ett nytt barn fötts.

Socialarbetarna bör med föräldrarna diskutera vad det rent praktisk kommer att innebära att få hem sitt barn. De bör försöka förstå att det är en hjälp för barnet om inte dess vanor ändras helt på en gång. Föräldrarna behöver också orientering om barnets beteende, vanor och eventuella emotionella problem. De bör förberedas på att barnet efter den första tidens förtjusning

över att vara hemma säkerligen kommer att sätta föräldrarna "på prov", kanske för att se hur mycket som är tillåtet och kanske för att "ge igen". Det är lämpligt att socialarbetaren berättar för barnet strax före återföreningen med föräldrarna att dessa har förberetts på hur de bäst skall kunna hjälpa barnet tillrätta och likaså att barnet påminns om att det även i hemmet kommer att finnas bestämda regler.

En ingående jämförelse mellan USA och Sverige ligger utanför ramen för denna redogörelse. Den skulle för övrigt försvåras därav att den amerikanska bilden ingalunda är enhetlig — på vissa håll är resurserna ojämförligt större än hos oss, på andra platser är de långt mindre än våra. Men de idéer som ligger till grund för de här ovan skisserade rön och metoderna förtjänar beaktande äver här, i varje fall som utgångspunkt för en översyn av våra egna metoder. Framför allt skulle man i detta sammanhang vilja peka på den styrka det innebär att inom denna speciella verksamhet i USA samma socialarbetare har kontakt inte bara med barnet och dess föräldrar utan också med fosterhemmet.

LITTERATUR:

1. Glickman, Esther: *Child Placement Through Clinically Oriented Casework*. Columbia University Press, New York 1957.
2. Klein, Dreza: "Differential Diagnosis in Planning Placements for Children". *Selected Papers in Casework*, National Conference of Social Work, Columbus, Ohio, 1952.
3. Littner, Ner. MD: "Some Traumatic Effects of Separation and Placement". Pamphlet, Child Welfare League of America, 1956.
4. Young, Leontine R.: "Planning for Child Placement". *Child Welfare League Bulletin*, Januari 1948.
5. Young, Leontine R.: "Placement from the Childs Viewpoint". *Social Casework*, Juni 1950.
6. Hutchinson, Dorothy: "The Request for Placement Has Meaning". *The Family*, Juni 1944.
7. Josselyn, Irene: "The Family as a Psychological Unit". *The Social Welfare Forum, Proceedings National Conference of Social Work*, Cleveland, Ohio, 1953.
8. Jolowicz, Almeda R.: "A Foster Child Needs His Own Parents". *The Child*, Augusti 1947.